

ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการวิเคราะห์ ปัญหาทางเศรษฐกิจในประเทศด้อยพัฒนา

สมนึก แดงเจริญ

1. คำนำ

การวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนอย่างน้อย 3 ขั้นตอนด้วยกัน ในแต่ละขั้นตอนต่างก็มีปัญหาสำคัญ ๆ ที่จำเป็นต้องศึกษาและพิจารณาด้วยความระมัดระวัง ได้แก่ (1) ปัญหาเกี่ยวกับกฎ (Law) และทฤษฎี (Theory) ทางด้านเศรษฐศาสตร์ (2) ปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมและอคติ (Value judgement and bias) ของนักเศรษฐศาสตร์ และของวิชาเศรษฐศาสตร์ (3) ปัญหาเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังกล่าวแล้ว และต้องการชี้ให้เห็นปัญหาที่สำคัญ ๆ ที่จะเกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้เกิดความบกพร่องและผิดพลาดในการวิเคราะห์ และในขั้นปลายักจะทำให้การพิจารณาและกำหนดนโยบายขาดความเหมาะสมและเสียหายรวมทั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้

2. การพิจารณาปัญหาในแต่ละขั้นตอน

2.1 ปัญหาเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่กฎ (Law) และทฤษฎี (Theory) ทางเศรษฐศาสตร์มีลักษณะเป็นเครื่องมือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้แก่ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์

หมายเหตุ : ผู้เขียนขอขอบคุณคณาจารย์และนักศึกษาคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักศึกษาที่ลงทะเบียนวิชา พ.ศ. 880 การพัฒนาชนบท ในภาคฤดูร้อน 2624 ที่ได้กรุณาวิพากษ์วิจารณ์บทความนี้อย่างกว้างขวางในการสัมมนาเมื่อวันจันทร์ที่ 26 พฤษภาคม 2626

ตะวันตก¹ (Western economic theory) ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์ส่วนมากเห็นว่ามีเหตุผลพอเพียงที่จะนำเอาไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกที่ก้าวหน้าและพัฒนาแล้วมากกว่า ในขณะที่เดียวกันนั้นนักเศรษฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยเริ่มมีความเห็นว่าควรจะหันเหออกจากการใช้ทฤษฎีดังกล่าวโดยวิธีการสร้างทฤษฎีขึ้นใหม่ให้แตกต่างไปจากเดิมเพื่อให้สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่จะก้าวไปสู่การเพิ่มความรู้และความเข้าใจในปัญหาทางด้านการพัฒนาได้มากขึ้น² โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เป็นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสมกับปัญหา ลักษณะและความสนใจของประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างยากจนโดยทั่วไป

ในปัจจุบันทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ โดยนักเศรษฐศาสตร์เอง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศด้อยพัฒนาโดยทั่วไป รวม 2 ด้านด้วยกันคือ³ (1) ด้านความถูกต้องและเหมาะสมของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่ปรากฏอยู่ในประเทศด้อยพัฒนา (Realism) (2) ด้านการนำเอาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ไปใช้ประโยชน์ในประเทศด้อยพัฒนา (Relevance)

การวิพากษ์วิจารณ์ในประการแรก ปรากฏจากข้อเขียนของนักวิชาการทางด้านสังคมวิทยา ซึ่งตั้งคำถามเกี่ยวกับการนำเอาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาใช้ในประเทศด้อยพัฒนาในประเด็นที่ว่า บุคคลของประเทศดังกล่าวไม่มีพฤติกรรมที่มีเหตุผลทางเศรษฐกิจ (Economic man) ในลักษณะที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกได้ตั้งสมมุติฐาน (Assumption) ไว้⁴ แต่ในประเด็นนี้นักเศรษฐศาสตร์บางคนได้พยายามปกป้องโดยตอบโต้ข้อวิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าว โดยกล่าวว่าถ้ามีการปรับปรุงและดัดแปลงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกให้เหมาะสม⁵ (Suitable adaptation) ซึ่งได้แก่ วิธีการนำเอาสภาพแวดล้อมของประเทศด้อยพัฒนามาพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะทางด้านสังคมและสถาบัน (Social and institutional settings) รวมทั้งระดับหรือขั้นของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Stages of economic growth)

การปกป้องทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกในลักษณะดังกล่าวจึงไม่ใช่เป็นการปรับปรุง หากแต่เป็นการสร้างทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ขึ้นใหม่⁶ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นทฤษฎี

เศรษฐศาสตร์สำหรับประเทศด้อยพัฒนา ทั้งนี้เพราะว่าการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสมมติฐาน (Assumption) ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ย่อมทำให้ลักษณะและสาระสำคัญของตัวทฤษฎีเปลี่ยนไปด้วย ส่วนในประเด็นที่จะนำเอาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกมาใช้ในประเทศด้อยพัฒนา โดยการเปลี่ยนแปลงภาวะแวดล้อมหรือสมมติฐานที่เป็นข้อเท็จจริงของประเทศด้อยพัฒนาให้เป็นของประเทศที่พัฒนาแล้ว ก็ย่อมกระทำไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางด้านสังคมและสถาบันดังกล่าวถือได้ว่าเป็นข้อเท็จจริง (Facts) ที่สำคัญของประเทศด้อยพัฒนา การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมดังกล่าวจึงไม่มีทางที่จะกระทำได้ ทั้งนี้ การปรับและเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับสมมติฐานของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์และไม่มีความสำคัญแต่ประการใด การแก้ไขข้อวิจารณ์อย่างมีประสิทธิภาพในประการแรกนี้ นักเศรษฐศาสตร์บางคนเสนอแนะให้มีการสร้างทฤษฎีเศรษฐศาสตร์และสังคม (Economic and social theory) โดยใช้สมมติฐานต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อเท็จจริงของบรรดาประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากสภาพแวดล้อมของประเทศที่พัฒนาแล้ว

ข้อวิพากษ์วิจารณ์ในประการที่กล่าวไว้ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกมุ่งเฉพาะเจาะจงให้เข้ากับลักษณะและสภาพแวดล้อมของบรรดาประเทศที่ก้าวหน้าแล้ว ซึ่งส่วนมากประสบความสำเร็จและสามารถดำรงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไว้ได้ ข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวข้องกับลักษณะต่าง ๆ ของประเทศดังกล่าว ได้แก่การจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม (Optimum allocation of resources) การรักษาระดับการว่างงานให้อยู่ในระดับสูง (High level of employment) และการป้องกันภาวะเศรษฐกิจชะงักงันในระยะยาว (Secular Stagnation) เป็นต้น เมื่อเป็นดังนี้ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แบบพื้น ๆ (Conventional economic theory) จึงไม่มีความสำคัญหรือไม่ก็ส่วนใหญ่ของทฤษฎีดังกล่าวไม่มีความสำคัญต่อประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วประเทศเหล่านี้อยู่ในขั้นที่ก้าวเข้าสู่ความเจริญเติบโต (Take off) และมีเส้นทางที่จะสามารถดำเนินความเจริญเติบโตต่อไปได้ ข้อวิพากษ์วิจารณ์ในประการนี้นับว่า

เป็นของใหม่ ลักษณะสำคัญมิได้เป็นการวิพากษ์วิจารณ์เครื่องมือพื้นฐาน (Basic tool) ของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตก แต่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ประเทศด้อยพัฒนาให้ความสำคัญต่อการศึกษาเกี่ยวกับกลไกตลาด (Market mechanism) และจะใช้ทฤษฎีว่าด้วยการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมได้มากน้อยเพียงใด หรือเป็นปัญหาว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกจะมีประโยชน์มากน้อยเพียงใดต่อประเทศด้อยพัฒนาที่ต้องการจะเร่งรัดให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่สำคัญได้แก่ ปัญหาการนำเอาทฤษฎีและแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ในแบบที่เกิดภาวะสถิตย์ (Static theory) โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีว่าด้วยการจัดสรรทรัพยากรที่เกิดภาวะดุลยภาพทั่วไป (Static allocation of given resources) ซึ่งโดยสภาพความจริงแล้ว ในประเทศด้อยพัฒนามีภาวะไร้ดุลยภาพในทุกด้าน นอกจากนั้นการนำเอาปรัชญาและวิธีการของลัทธิเสรีนิยม (Laissez faire approach) มาใช้ในประเทศด้อยพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกตลาดและการค้าเสรี ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วปรากฏว่าการจัดสรรทรัพยากรของประเทศด้อยพัฒนาไม่นำไปสู่ภาวะที่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีเงื่อนไขทางด้านการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ (Perfect competition) ปรากฏขึ้นในประเทศเหล่านี้ เช่น การขาดความสามารถทางด้านการเคลื่อนย้ายของปัจจัยการผลิต (Immobility of factors) การแบ่งแยกหรือการกระจายของทรัพยากรไม่สามารถเป็นได้ (Indivisibility of resources) และการขาดความรู้อย่างสมบูรณ์ (Imperfect knowledge) ในทุกด้าน ดังนั้นนโยบายทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Laissez faire policy) จึงไม่สามารถนำมาใช้ในประเทศเหล่านี้ได้

สำหรับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ที่มีสมมุติฐานเกี่ยวกับการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ (Perfect competition) นั้น นักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากต่างก็ยอมรับว่าเป็นเงื่อนไขตามอุดมคติ (Ideal condition) ซึ่งไม่มีทางบรรลุได้ภายใต้สภาพของโลกที่แท้จริง (Real world) ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นในประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศด้อยพัฒนาก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศด้อยพัฒนายังปรากฏว่าได้มีค่านิยม (Value) และวิธีปฏิบัติ (Practice) ในทางที่ธุรกิจเอกชนจะรวมตัวกันประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจแทนที่จะ

แข่งขันซึ่งกันและกัน เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากกระบวนการและวิธีการปฏิบัติดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามการรวมตัวกันของธุรกิจขนาดใหญ่ ๆ ก็ยังมีเหตุผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ตะวันออกอยู่นั่นเอง

ส่วนข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการทำงานของกลไกราคาในประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งปรากฏว่ามีลักษณะเป็นข้อโจมตีมีอย่างน้อย 4 ประการ¹⁰ คือ

(1) ความสามารถในการเคลื่อนย้ายของปัจจัย และการแบ่งทรัพยากรออกเป็นหน่วยย่อยๆ และปัญหาการเกี่ยวกับระบบความรู้ไม่กระจายออกไปอย่างกว้างขวางในระหว่างบรรดาผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ได้กล่าวมาแล้ว

(2) ความไม่สมดุลงของปริมาณทรัพยากรที่ประเทศด้อยพัฒนาแต่ละประเทศมีอยู่ ประเทศด้อยพัฒนาส่วนมากมีทรัพยากรประเภทแรงงานมาก แต่มีคุณภาพค่อนข้างต่ำ มีการขาดแคลนทรัพยากรประเภททุน และทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นสำหรับการพัฒนา ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาของความไม่สมดุลงพื้นฐานของปริมาณทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศดังกล่าว

(3) ประเทศด้อยพัฒนาส่วนมากตกอยู่ในภาวะที่มีดุลยภาพของรายได้ต่ำอยู่ตลอดไป (Stable low-income equilibrium) การหลุดพ้นจากภาวะดังกล่าวอาจกระทำได้ทางเดียวก็โดยทำการพัฒนาโดยมีโครงการพัฒนาหลาย ๆ ด้านพร้อม ๆ กัน เพื่อให้มีการเติบโตในลักษณะสมดุลง (Balanced growth) ซึ่งเป็นโครงการใหญ่จึงเอาชนะความแคบของตลาดภายในประเทศได้ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์จากการประหยัดภายใน (Internal economy) อันได้แก่ การประหยัดเนื่องจากการผลิตมีขนาดใหญ่พอและทำการผลิตในลักษณะส่งเสริมซึ่งกันและกัน แต่ในระยะยาวก็ยังไม่แน่ว่าความเจริญเติบโตดังกล่าวจะสามารถดำรงอยู่ได้หรือไม่เพียงใด

(4) การใช้กลไกตลาดในประเทศด้อยพัฒนาฉบับจะยิ่งสร้างความไม่สมบรูณ์ของตลาดที่เป็นอยู่ให้เพิ่มมากขึ้น เป็นการเพิ่มปัญหาทางด้านกระจายรายได้ (Distribution of income) และอำนาจต่อรอง (Bargaining power) ซึ่งปัญหาดังกล่าวบรรดา

ประเทศด้อยพัฒนาต่างก็เผชิญอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งประเทศไทยก็ยังอยู่ในฐานะดังกล่าวแล้วด้วย ดังจะเห็นได้จากผลงานวิจัยของนักเศรษฐศาสตร์ไทยหลายราย

การตอบโต้เพื่อปกป้องทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกทั้งในด้าน ความถูกต้อง และเหมาะสมของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่ปรากฏในประเทศด้อยพัฒนา (Realism) และในการนำทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ไปใช้ประโยชน์ในประเทศด้อยพัฒนา (Relevance) ดังได้กล่าวมาแล้ว นับว่าเป็นความพยายามที่คาดว่าจะบรรลุความสำเร็จได้ยาก ทั้งนี้เนื่องจากมีปัจจัยพยานซึ่งเป็นข้อเท็จจริงหลายด้านที่เกิดขึ้นภายในประเทศด้อยพัฒนาเอง แนวโน้มของการวิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกในลักษณะดังกล่าวยังมีขอบเขตกว้างขวาง และเพิ่มความลึกซึ้งขึ้นเรื่อย ๆ¹¹

2.2 ปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมและอคติของนักเศรษฐศาสตร์และของวิชาเศรษฐศาสตร์

ค่านิยมส่วนบุคคล (Individual value) แสดงได้จากการที่บุคคลแต่ละคนตัดสินใจเลือกกระทำในทางเลือกต่าง ๆ ที่ตนเผชิญอยู่¹² ตามปกติบุคคลทั่วไปจะมีความรู้และความชำนาญอยู่ในระดับหนึ่งในการเผชิญกับภาวะแวดล้อมทางด้านกายภาพ

สถานการณ์ดังกล่าวจะจำกัดการกระทำ (Action) ของบุคคล โดยบุคคลจะเลือกกระทำหรือปฏิบัติในทางใดทางหนึ่งที่ตนสามารถปฏิบัติได้ การเลือกกระทำหรือเลือกปฏิบัติในทางหนึ่งทางใดดังกล่าวมาแล้ว เกิดจากการที่บุคคลตีค่าหรือให้ความสำคัญในทางที่ตนเลือกสูงกว่าทางอื่น ๆ

ค่านิยมของบุคคลเป็นความเชื่อประเภทหนึ่งซึ่งมีลักษณะถาวร¹³ โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติหรือการกระทำบางอย่างหรือเป้าหมายของการดำรงชีวิตบางอย่างว่าเป็นสิ่งที่ตนเองหรือสังคมเห็นดีเห็นชอบ สมควรที่จะยึดถือหรือปฏิบัติมากกว่าวิธีปฏิบัติหรือเป้าหมายของการดำรงชีวิตอย่างอื่น

ลักษณะหรือธรรมชาติของค่านิยมของบุคคลมีลักษณะไปในทางที่คงทนถาวร จะเปลี่ยนแปลงได้โดยยาก มีลักษณะเป็นการเปรียบเทียบระดับความสำคัญหรือการเปรียบเทียบระดับคุณภาพของความเชื่อ และวิธีปฏิบัติหรือเป้าหมายของการดำรงชีวิต

ของมนุษย์ และนอกจากนี้ค่านิยมของบุคคลยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อของบุคคลนั้น ๆ อีกด้วย เป็นความเชื่อที่บุคคลใช้เป็นมาตรฐานสำหรับการเลือกปฏิบัติตามที่ตนชอบ¹⁴ ความเชื่อมีตัวองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ (1) ความระลึกรู้ (Cognitive) (2) ความรู้สึกผูกพัน (Affective) และ (3) ความมีพฤติกรรม (Behavioral)

- (1) ค่านิยมที่มีลักษณะเป็นความระลึกรู้ (Cognitive) ในความหมายที่ว่า บุคคลหนึ่งระลึกรู้ในทางที่ถูกต้องของพฤติกรรมหรือรู้ในเป้าหมายที่ถูกต้องในชีวิตที่เขาพยายามที่จะเฝ้หา
- (2) ค่านิยมที่มีลักษณะเป็นความรู้สึกผูกพัน (Affective) ในความหมายที่ว่าบุคคลนั้นมีอารมณ์อ่อนไหวเกี่ยวข้องกับค่านิยมนั้น ๆ กล่าวคือ ชอบค่านิยมหรือเกลียดค่านิยม เห็นด้วย สนับสนุน หรือไม่เห็นด้วย และคัดค้านค่านิยมนั้น ๆ
- (3) ค่านิยมที่มีลักษณะเป็นองค์ประกอบของพฤติกรรม (Behavioral) ในความหมายที่ว่าเป็นตัวแทรกซ้อนที่นำไปสู่พฤติกรรม เมื่อถูกกระตุ้นให้เกิดมีการกระทำ (Activated) ขึ้นในสภาพการณ์ต่าง ๆ

นักเศรษฐศาสตร์ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา จึงมีแนวความคิดเฉพาะเรื่อง (Specific) แนวความคิดทั่วไป ปรัชญา และความเชื่อเป็นของตนเอง ความแตกต่างทางด้าน ทฤษฎีและความคิดของนักเศรษฐศาสตร์จึงปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน โดยสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวกำหนดขึ้นโดยตัวของนักเศรษฐศาสตร์เอง (Pre-determine) ก่อนที่จะใช้ความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์เพื่อเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจ

นักเศรษฐศาสตร์อยู่ในฐานะที่จะเลือกใช้เครื่องมือ (Tool) ทางด้านเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีอยู่มากมายหลายชนิด ทั้งเป็นเครื่องมือที่เก่าและใหม่ โดยเหตุผลว่าตนชอบและเชื่อว่าเครื่องมือดังกล่าวสามารถใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ดี รวมทั้งการให้ความสำคัญในผลของการวิเคราะห์และในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาด้านปฏิบัติ

ค่านิยมและอคติ (Value judgement and bias) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนักเศรษฐศาสตร์และวิชาเศรษฐศาสตร์สามารถแบ่งการพิจารณาได้เป็น 3 ประเภทสำคัญๆ คือ

ประการแรก

ประเภทของค่านิยม (Value judgement) ข้อเสนอ (proposal) การกำหนดค่า (Value premiss) เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ได้แก่ (1) การเลือกปัญหาหรือเรื่องขึ้นมาทำการศึกษา (The choices of problems to be studied) (2) การเลือกกำหนดมาตรฐาน (Criterio) หรือกฎที่เกี่ยวข้องกับวิธีการ (Rules of procedure) ที่จะนำไปใช้ในการเลือกปัญหาหรือค้นหาเรื่องที่จะทำการศึกษา

ประการที่สอง

ค่านิยมทางค่านิยมจริยธรรม ค่านิยมเมือง และข้อความหรือถ้อยคำที่มีลักษณะชักชวน (Persuasive statements) ซึ่งแสดงหรือกล่าวออกมาอย่างชัดเจนหรือเป็นนัย (Imply) เกี่ยวกับทางเลือก (choices) กิติ เบ้าหมาย กิติ หรือวัตถุประสงค์ของนโยบายด้านต่างๆ กิติ

ค่านิยมในประการแรกนั้น โดยหลักของเหตุผลแล้วหลีกเลี่ยงไม่ได้ในศาสตร์ทุก ๆ ศาสตร์ หรือในการศึกษาหาความรู้และความเข้าใจด้านต่างๆ ส่วนในประการที่สองนั้นก็เช่นเดียวกัน ในหลักของเหตุผลแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นถ้ามีการเสนอแนะทางค่านิยม (policy recommendation)

ประการที่สาม

อคติที่เกิดขึ้นเองในส่วนลึกของจิตใจมนุษย์ เนื่องจากการสังเกตสิ่งที่ปรากฏ และสิ่งที่เห็นหรือข้อความต่างๆ ที่สามารถสังเกตและมีความเป็นไปได้สูงในหลายจุด ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในบางส่วนของกระบวนการ

การทางวิชาการ คำนิยมทางค่านิยมจรรยาบรรณที่ดี ค่านิยมเมืองที่ดี ถือได้ว่าไม่ได้ตั้งอยู่เป็นหลักของเหตุผล หรือไม่ได้อยู่ในที่ที่ถูกต้อง (Regitimate place) แต่สิ่งต่างๆ ดังกล่าวแล้วล้วนมีอิทธิพลเป็นอันมากในการกำหนดข้อสมมุติ (Hypotheses) กำหนดทฤษฎี (Theory) การอธิบาย (Explanation) ปรากฏการณ์ต่างๆ และการทำนาย (Predictions) ภาวะการณ์ต่างๆ

ทรงค้นคว้าหาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคำนิยมและอคติในรายละเอียดพบว่า สิ่งดังกล่าวมีที่มาหลายทาง (Sources) และมีบทบาท (Roles) ที่สำคัญยิ่ง¹⁵

2.3 ปัญหาเกี่ยวกับสภาพความจริงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ถูกใจที่ว่าเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ตนอาศัยอยู่น้อยมาก การโจมตีในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศด้อยพัฒนา ในสาระสำคัญของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ได้ตั้งข้อสมมุติฐานเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไว้ในลักษณะที่เรียกว่าเหมือนกันหรือเป็นเนื้อเดียวกัน (Homogeneous) และ/หรือถ้าจะมีความแตกต่างอยู่บ้างก็เป็นความแตกต่างเพียงเล็กน้อยๆ น้อยๆ ที่ถือว่าไม่มีความสำคัญในการวิเคราะห์แต่ประการใด เมื่อเป็นดังนี้ การนำเอาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจในประเทศที่พัฒนาแล้วจึงมีความเหมาะสมกว่า

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้อยพัฒนานั้น เป็นที่ยอมรับกันจากการศึกษาและค้นคว้า รวมทั้งสามารถสร้างเป็นทฤษฎีขึ้นมาในลักษณะที่มีการยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้อยพัฒนาเป็นระบบที่มีตั้งแต่สองระดับ¹⁶ (Dual economy) ขึ้นไป

ลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวได้แก่ การที่ประเทศด้อยพัฒนามีสาขาเศรษฐกิจและสังคมหนึ่งที่ล้าหลังและไม่พัฒนาอยู่สาขาหนึ่ง ส่วนอีกสาขาเศรษฐกิจและสังคมหนึ่งมีความก้าวหน้าและพัฒนามาก กล่าวง่าย ๆ ได้พบว่า ภายใน

ประเทศเดียวกันมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันเป็นอันมากในสองระดับ นักเศรษฐศาสตร์มักจะยกตัวอย่าง¹⁷ โดยชี้ให้เห็นถึงสาขาอุตสาหกรรมที่ทำการผลิต ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าโดยใช้วิธีการและเทคโนโลยีรวมทั้งเครื่องจักรเครื่องมือที่ทันสมัย (Modern commercialized industrial sector) แต่ในขณะเดียวกันนี้ ก็ยังมีสาขาเกษตรกรรมที่ใช้วิธีการและเทคโนโลยีดั้งเดิมและทำการผลิตในแบบพอมือพอกิน (Traditional subsistence agricultural sector)

โดยทั่วไปมีประเทศด้อยพัฒนาไม่กี่ประเทศที่ได้ก้าวไปสู่ขั้นของความเจริญเติบโตที่เรียกว่า สามารถดำรงความเจริญเติบโตดังกล่าวไว้ได้ ส่วนมากประเทศเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงความทันสมัยของสาขาเศรษฐกิจเพียงสาขาเดียวของระบบเศรษฐกิจ ความแตกต่างอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งของการจัดองค์การของสาขาที่ก้าวหน้าและทำการผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนกับสาขาที่ล้าหลังของระบบเศรษฐกิจ นับได้ว่าเป็นลักษณะที่เด่นชัดของบรรดาประเทศที่ยากจนทั่วไป

การนำเอาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจของสาขาที่ทำการผลิตโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า โดยใช้วิธีการและเทคโนโลยีการผลิต รวมทั้งเครื่องมือที่ทันสมัยจึงอยู่ในฐานะที่เป็นไปได้ ในทางตรงกันข้ามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกไม่อยู่ในฐานะที่จะนำไปใช้ในสาขาที่ล้าหลังและด้อยพัฒนาได้

J.H. Boeke ได้เสนอทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันออกที่มีลักษณะสองระดับ (Dualistic Theory) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะสร้างทฤษฎีและแนวความคิดทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้อยพัฒนา¹⁸ (General theory of economic and social development of underdeveloped area) โดยเริ่มแนวความคิดทางด้านภาวะสังคมสองระดับหรือตั้งแต่สองระดับขึ้นไป ซึ่งเกิดจากการขัดแย้งกันระหว่างระบบสังคมนำเข้า (Imported social system) กับระบบสังคมดั้งเดิมหรือค่อนข้างดั้งเดิมที่มีวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปในอีกลักษณะหนึ่ง ระบบสังคมนำเข้าส่วนมากเป็นระบบสังคมที่มีตึกของลัทธิทุนนิยมสูง (High capitalism) แต่ในบางกรณีก็มีการนำเข้า

ระบบสังคมนิยมและระบบคอมมิวนิสต์ในบางประเทศ ลักษณะของสังคมตั้งแต่สองระดับขึ้นไปปรากฏให้เห็นความแตกต่าง ความแตกแยก และความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือเป็นเนื้อเดียวกันระหว่างลักษณะของระบบนายทุนที่มีตึกสูง ซึ่งปรากฏอยู่ในประเทศที่มีระบบสังคมดั้งเดิมก่อนระบบนายทุน (Pre-capitalistic society)

ในระยะต่อมาได้มีการเรียกระบบสังคมที่มีลักษณะนายทุนว่าส่วนตะวันตก และระบบสังคมดั้งเดิมที่เกิดขึ้นก่อนระบบนายทุนว่า ส่วนตะวันออก

ลักษณะสำคัญของส่วนตะวันออกของระบบเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนา ได้แก่

(1) ความต้องการมีจำกัด (Limited want)

ในสังคมตะวันตกและส่วนตะวันตก ซึ่งมีลักษณะเป็นระบบสังคมนายทุนนั้น ความต้องการมีอย่างไม่จำกัด แต่ส่วนตะวันออกหรือระบบสังคมดั้งเดิม ความต้องการของประชากรมีลักษณะจำกัด

(2) การขาดการกระตือรือร้นในการทำงาน การหารายได้และการแสวงหากำไร

ส่วนตะวันออกขาดแนวความคิดเกี่ยวกับการแสวงหาผลกำไร ถึงแม้ว่าการเก็งกำไร (Speculative profit) จะมีการประพฤติกและปฏิบัติโดยประชากรอย่างกว้างขวาง การแสวงหาผลกำไรมีลักษณะขาดความมั่นคงและไม่ต่อเนื่อง รวมทั้งการขาดแนวความคิดในการแสวงหารายได้ ไม่มีแนวความคิดที่จะยึดถือการกำเป็นอาชีพ ไม่ชอบการลงทุนและการเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประชากรและแรงงานในประเทศด้อยพัฒนา ไม่สามารถให้แรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจกระตุ้นหรือจูงใจให้ทำงาน และไม่ตอบสนองต่อแรงจูงใจทางการเงินตามปกติธรรมดา

(3) การขาดความสามารถในการจัดองค์กรและขาดวินัยในการดำเนินชีวิต

สาขาตะวันออกของประเทศด้อยพัฒนาไม่เห็นคุณค่า (Value) ของการจัดองค์กรและการรักษาระเบียบวินัย (Organization and discipline) ไม่เห็นคุณค่า

ของการแบ่งงาน (Division of labor) และการทำงานเพื่อให้เกิดความชำนาญงานเฉพาะอย่าง (Specialization) ทำให้ขาดความสามารถในการจัดองค์การทั้งในส่วนของรัฐกิจ เอกชนและส่วนของรัฐบาลซึ่งมีลักษณะที่ตรงข้ามกับส่วนตะวันตก

(4) วิธีการจัดสรรทรัพยากร

สาขาตะวันออกของประเทศด้อยพัฒนา ไม่ได้ใช้วิธีการจัดสรรทรัพยากรและการกระจายรายได้โดยใช้ทฤษฎีว่าด้วยผลผลิตภาพสุดท้าย (Marginal productivity theory) การจัดสรรทรัพยากรยังคงใช้กลไกทางค่าน้ำสงคมซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตนเองมากกว่ากลไกทางค่าน้ำเศรษฐกิจดังกล่าว และนอกจากนี้ส่วนตะวันออกดังกล่าวยังคงมีการซื้อขายแลกเปลี่ยน รวมทั้งการใช้สินเชื่อ (Credit) ยังไม่แพร่หลายและมิได้หวังผลกำไร ในแนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ตะวันตก

ในกรณีของประเทศไทย^{๓๐} ได้มีนักเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์การพัฒนาในลักษณะที่ชี้ให้เห็นว่าสภาพของสังคมไทยในยุคพัฒนาเป็นไปในแบบที่มีตั้งแต่สองระดับขึ้นไป และเห็นว่าความล้มเหลวของการพัฒนาอาจจะขึ้นอยู่กับลักษณะดังกล่าวของสังคมไทยทั้งทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ โดยวิเคราะห์ว่าในประเทศตะวันตกนั้น วัฒนธรรมที่เกิดจากพื้นฐานทางค่าน้ำอุตสาหกรรม เกิดจากการประยุกต์ใช้วิชาการสมัยใหม่ และวัตถุนิยมได้ค่อย ๆ พัฒนาจากวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมโดยใช้ระยะเวลาอันยาวนาน ในขณะที่ประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพมหานคร วัฒนธรรมประเภทนี้ได้ถูกสร้างให้มีขึ้น และมีความสัมพันธ์เพียงเล็กน้อยมากกับวัฒนธรรมดั้งเดิม การพัฒนาภาคตัวเมืองและภาคอุตสาหกรรมจำเป็นที่จะต้องมีการเมืองพิเศษกล่าวคือ จะต้องมีการขนส่ง การศึกษา การจัดองค์การและการบริหารงานในแบบพิเศษ ซึ่งมีใช้เป็นแบบพื้นเมืองดั้งเดิม และสำหรับประชาชนนั้นจะต้องมีอุปนิสัยในการทำงานและในการดำเนินชีวิตในแบบพิเศษอีกด้วย

โดยเหตุที่ประเทศไทยได้พยายามที่จะทำการพัฒนาในลักษณะก้าวกระโดด จากสภาพการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ตั้งแต่ดั้งเดิมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมที่ประยุกต์ใช้วิชาการศึกษาใหม่ที่มีอยู่ในทศวรรษ 1970 จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องสร้างระบบสังคมแบบทวิลักษณ์²¹ (Dualistic System) โดยมีคนจำนวนน้อยที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสาขาสัมัยใหม่ (Modern sector) ซึ่งมีอุปนิสัยในการทำงาน มีวิถีการดำเนินชีวิต มีรูปแบบของการบริโภค และแม้แต่มีกระบวนการใช้ความคิดในแบบตะวันตก ในขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงดำรงชีวิตเยี่ยงปางก่อน เว้นไว้แต่จะว่าความเชื่อในระบบคุณค่าที่มีแต่อดีต ได้ถูกทำลายหรือกำลังถูกทำลายไปจนหมดสิ้น

ถ้ามีการยอมรับแนวความคิดเกี่ยวกับสภาพข้อเท็จจริงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต้อยพัฒนาว่ามีลักษณะหลายระดับหรืออย่างน้อยตั้งแต่สองระดับขึ้นไปดังกล่าวแล้ว การกำหนดนโยบายเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวหรือเหมือนกัน (Uniform) แล้วนำเอาไปใช้ทั่วประเทศจะไม่ได้ผล การยอมรับดังกล่าวนำไปสู่ผลสรุปของนโยบายทางด้านการพัฒนา²² (Policy implication) ในลักษณะที่สำคัญรวม 2 ประการ คือ

ประการแรก

ถือเป็นกฎ (Law) ในการกำหนดนโยบายว่า นโยบายหนึ่งนโยบายใดที่มีลักษณะเหมือนกันหรือเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่สามารถนำเอาไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพโดยตลอดทั่วทั้งประเทศ

ประการที่สอง

มาตรการหรือนโยบายดังกล่าวเป็นประโยชน์แก่ประชากรส่วนเดียว ในขณะที่ส่วนอื่น ๆ จะไม่ได้รับประโยชน์และอาจจะเกิดความเสียหายแก่ประชากรอีกหลาย ๆ ส่วนของประเทศได้

มาตรการและนโยบายที่จะนำมาใช้ในประเทศต้อยพัฒนา ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจและสังคมในลักษณะดังกล่าวแล้วจำเป็นต้องมีความแตกต่างกันให้เหมาะสมกับลักษณะและปัญหาของแต่ละท้องถิ่น²³ หนึ่ง นอกจากนี้ถ้าหากมาตรการและนโยบายที่ใช้

ดังกล่าวแตกต่างกันแล้ว การจัดการ การบริหารงานและการปฏิบัติการก็จะต้องมีลักษณะแตกต่างกันอีกด้วย

3. สรุปแนวโน้มที่จะเกิดความผิดพลาดและบกพร่องในการวิเคราะห์

3.1 ปัญหาเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์

เครื่องมือ (Tool) ซึ่งได้แก่กฎ (Law) และทฤษฎี (Theory) ทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์มีมากมายทั้งเก่าและใหม่ แต่ทั้งหมดนั้นเป็นเครื่องมือที่ได้สร้างขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมและสังคมของประเทศตะวันตก ซึ่งเหมาะและใช้ได้ดีในประเทศตะวันตก เช่น เหมาะสมกับระดับของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศตะวันตก รวมทั้งลักษณะ ปัญหาและความสนใจของประเทศที่พัฒนาแล้ว สภาพแวดล้อมที่กฎและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกได้ตั้งข้อสมมุติฐานไว้ก็แตกต่างไปจากที่ปรากฏในประเทศด้อยพัฒนาเป็นอันมาก ซึ่งนับได้ว่าเป็นข้อเท็จจริง

3.2 ปัญหาเกี่ยวกับค่านิยมและอคติของนักเศรษฐศาสตร์และวิชาเศรษฐศาสตร์

ตำราและผลงานของนักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากไม่น้อย ยอมรับว่าวิชาเศรษฐศาสตร์มีค่านิยมและอคติเหมือน ๆ กับวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ทั่วไป นักเศรษฐศาสตร์มีฐานะเป็นปุถุชนธรรมดาสามัญ ซึ่งล้วนมีแนวความคิดเฉพาะเรื่อง ปรัชญาและความเชื่อ ซึ่งมีลักษณะเป็นค่านิยมและอคติของตนเองโดยเฉพาะ นักเศรษฐศาสตร์สามารถเลือกใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ที่ตนชอบและเชื่อ การเลือกของนักเศรษฐศาสตร์แสดงให้เห็นถึงค่านิยมและอคติได้อย่างชัดเจน แนวโน้มที่จะเกิดความผิดพลาดและบกพร่องในผลของการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจจึงหลีกเลี่ยงได้ยาก

3.3 ปัญหาเกี่ยวกับสภาพความจริงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

สภาพความจริงที่เกี่ยวกับลักษณะของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นสิ่งที่ยากที่จะรู้ ยากที่จะเข้าใจ และยากที่จะยอมรับโดยนักเศรษฐศาสตร์ การนำเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะทำการสมมุติว่าระบบเศรษฐกิจและ

สังคมมีคุณสมบัติเป็นเนื้อเดียวกันย่อมให้ผลในการวิเคราะห์ผิดพลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้อยพัฒนาที่มีลักษณะตั้งแต่สองระดับขึ้นไป ทำให้การกำหนดนโยบาย การบริหารและการปฏิบัติการมีลักษณะพิเศษมากขึ้น

โอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดและบกพร่องในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจจึงมีอยู่มาก ทั้งนี้ เนื่องจากกระบวนการวิเคราะห์ปัญหามีหลายขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนก็มีปัญหาบางประการที่จะต้องแก้ไขและปรับปรุงให้เหมาะสม นอกจากนี้ ในการวิเคราะห์ปัญหายังมีการแยกภาวะเศรษฐกิจออกจากภาวะของสังคมและการเมือง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าวิธีการดังกล่าวมีโอกาสผิดพลาดและบกพร่องได้มาก ทั้งนี้เพราะว่าลักษณะของภาวะสังคมและการเมืองของประเทศด้อยพัฒนาโดยทั่วไป กล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยที่กำหนดภาวะและปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ ลักษณะของภาวะเศรษฐกิจจะมีเพียงส่วนเดียวและส่วนย่อยของระบบสังคมทั้งหมดเท่านั้น ปัจจัยทางด้านสังคมและการเมืองยังคงมีอิทธิพลและครอบคลุมปัจจัยทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในลักษณะที่จะเห็นได้อย่างชัดเจน

เชิงอรรถ

1. Meier, Gerald M, *Leading Issues in Economic Development*, New York, N.Y. : Oxford University Press, (3rd edition) 1976 p. 54.
2. *Ibid.*, 52.
3. Hla Myint. *Economic Theory and the Underdeveloped Countries*. New York, N.Y. : Oxford University Press, 1971 p. 4.
4. บุคคลที่มีพฤติกรรมที่มีเหตุผลทางเศรษฐกิจ (Economic man) ของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ก็ยังได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากทั้งนักจิตวิทยาและนักเศรษฐศาสตร์ว่ามีลักษณะเป็นวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มีรากฐานมาจากแนวความคิดเกี่ยวกับอรรถประโยชน์ (Utilitarian : want-based economics) ขณะเดียวกันในประเทศที่พัฒนาแล้วต่างก็มีแนวความคิดเกี่ยวกับวิชาเศรษฐศาสตร์ที่ศึกษาถึงรากฐานเกี่ยวกับสิ่งจำเป็นของมนุษย์ (Humanistic : need-based economics)

แนวความคิดด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับลักษณะของความเป็นมนุษย์ (Humanistic Psychology) มีหลักสำคัญว่าความเจริญเติบโตของมนุษย์ต้องอาศัยสิ่งที่จำเป็นหลายระดับ (A series of needs) นับตั้งแต่สิ่งที่จำเป็นพื้นฐาน (Basic needs) เช่นปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า และ ยารักษาโรค และสิ่งที่จำเป็นที่อยู่ในระดับที่สูงๆ ขึ้นไป เช่น การได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ๆ การได้รับความมั่นคง และความปลอดภัย การได้ความรักและความเอาใจใส่ ฯลฯ รายละเอียดศึกษาได้จาก Lutz, Mark A. and Lutz, Kenneth : *The Challenge of Humanistic Economics*. Menlo Park, Calif. : The Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc., 1979, pp. IX, p. 8-12 and chapter II or pp. 25-55.

5. Hla Myint *op. cit.*, p. 4.
6. การสร้างทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ชั้นใหม่ อาจเริ่มจากการให้คำจำกัดความใหม่ ใช้แทนของเก่า (Redefine) การตีความกฎและทฤษฎีเสียใหม่ (Reinterpretation) การนำข้อเท็จจริงที่ยังไม่มีผู้ใคร่สนใจมาใช้เป็นข้อสมมุติฐานใหม่ (Restatement) และการปรับปรุงเพื่อสร้างทฤษฎีชั้นใหม่ (Reformulate)
7. Benjamin Higgins, "A Critique of Boeke's Dualistic Theory" in Meier, Gerald M. *op. cit.*, p. 137.
8. Hla Myint, *op. cit.*, p. 8.
9. ภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยพอมิตัวอย่างเช่น การจำหน่ายปลีกตลาดกินแบ่งของรัฐบาล การจำหน่ายปลีก สุรา เบียร์ ยาสูบ และอื่นๆ ซึ่งปรากฏว่าบรรดาผู้ผลิตและผู้ค้ามิได้จำหน่ายตามราคาที่กำหนดไว้ และไม่นิยมทำการผลิตและจำหน่ายในลักษณะแข่งขันกัน เพื่อปรับปรุงคุณภาพและยกมาตรฐานของสินค้าและบริการให้สูงขึ้น อันจะทำให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์เหมือนดังที่สมมุติฐานของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ซึ่งถือหลักการสำคัญว่าอธิปไตยเป็นของผู้บริโภค (Consumer sovereignty) แต่กลับรวมตัวกันและแข่งขันเพิ่มราคาซึ่งมีลักษณะเป็นการเอารัดเอาเปรียบผู้บริโภคอย่างกว้างขวาง
10. รายละเอียดศึกษาได้จาก Hla Myint, *op. cit.*, pp. 10-14.
11. การวิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ปรากฏในข้อเขียนและตำราหลายเล่ม เช่น Hla Myint. *Economic Theory and the Underdeveloped Countries*. New York, N.Y. : Oxford University Press, 1971 ; Meier, Gerald M. *Leading Issues in Economic Development*. New York, N.Y. : Oxford University Press, (3rd edition) 1976 ; Heilbroner, Robert L. and Ford, Arthur M. *Is Economics Relevant? : A Reader in Political Economics*. Pacific Palisades, Calif. : Goodyear Publishing Company, 1971 and etc.,
12. Arrow, Kenneth J. "Public and Private Values," *Human Values in Economic Policy : A Symposium*. New York, N.Y. : New York University Press, 1967, p. 3.

13. สุนทรื โคมิน และ สนิท สมักรการ *ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด*
สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รายงานการวิจัย 2522 หน้า 13.
14. *Ibid.*, pp. 16-17.
15. ไต้แก๋ (1) Pre-scientific Value Judgement (2) Ideology "Vision" and Political
Pre-supposition (3) Persuasive Language and Value-Loaded Concepts (4) Bias in
Hypotheses and Their Testing (5) Bias and Objectivity in History and Historical
Selection (6) Bias and selection of Causes and Determinants (7) Means and Ends
รายละเอียดปรากฏใน Hutchison, T.W. 'Positive' Economics and Policy Objective. London :
George Allen & Unwin Ltd., 1964 Chapter 2 or pp. 51-119.
16. Meier, Gerald M. *op. cit.*, p. 125.
17. *Ibid.*, p. 125.
18. Boeke, J.H. *Economics and Economic Policy of Dual Societies* New York, N.Y. :
International Secretariat Institute of Pacific Relations, 1953 and *Ibid.*, pp 130-133.
19. Salvatore, Dominick. and Dowling, Edward. *Development Economics* New York,
N.Y. : McGraw-Hill Book Company, 1977, p. 22.
20. นิโคลัส เบ็นเน็ตต์, "การศึกษาเพื่อการพัฒนาชนบทในประเทศไทย" *รักเมืองไทยเล่ม 1 ภาค*
ครอบครัว การศึกษาและอุดมคติ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย, สมบัติ จันทรวงศ์ และ วังสรรักษ์ ฐานะพรพันธุ์ บรรณาธิการ พระนคร :
ไทยวัฒนาพาณิชย์ 2519, หน้า 37-76.
21. *Ibid.*, p. 45
22. Meier Gerald M. *op.cit.*, p. 133.
23. มาตรการและนโยบายในการให้ความช่วยเหลือเกษตรกร ชาวประมง และผู้ประกอบการอุตสาหกรรม
กรรมมีปัญหาวว่า ถ้าใช้ในแบบที่เหมือนกันทั่วประเทศแล้ว เกษตรกร ชาวประมง และผู้ประกอบการ
การอุตสาหกรรมรายเล็กและรายใหญ่ย่อมจะได้รับผลประโยชน์จากมาตรการและนโยบายดังกล่าว
แตกต่างกัน จะเกิดความเคลื่อนไหวในการคัดค้านมาตรการและนโยบายดังกล่าวได้ มาตรการ
และนโยบายของรัฐบาลในการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มอาชีพบางกลุ่ม เช่น ชาวประมงรายใหญ่
รายเล็กจะไม่ได้ประโยชน์ก็จะรวมกันคัดค้าน ทั้งๆที่การให้ความช่วยเหลือชาวประมงรายใหญ่มีเหตุ
ผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ตะวันออกมากกว่า แต่เหตุผลทางด้านสังคมของไทยเองจะเหมาะสมกว่าใน
การให้ความช่วยเหลือแก่ชาวประมงรายย่อยที่มีฐานะยากจน การพิจารณาและตัดสินใจ กำหนด
นโยบายทางเศรษฐกิจ ในประการหลังนี้มีได้อาศัยเหตุผลที่ได้จากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันออกแต่
ประการใด หากแต่อาศัยค่านิยมที่ปรากฏอยู่ในแต่ละประเทศ

กรณีของนโยบายการกำหนดและรักษาระดับราคาข้าวเปลือกของรัฐบาลก็เช่นเดียวกัน กลุ่มที่ได้รับประโยชน์จะไล่แก่ชาวนารายใหญ่ พ่อค้า และโรงสี ส่วนชาวนารายย่อยมีที่ดินทำกินน้อย และทำนาเพื่อเก็บข้าวเปลือกไว้บริโภคเอง และชาวนาที่รับจ้างอยู่ในสาขาเกษตร ก็จะไม่ได้ประโยชน์อะไรมากนัก การให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มอาชีพที่มีลักษณะแตกต่างกันจึงต้องใช้มาตรการและนโยบายที่แตกต่างกันออกไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ธนาคารโลก. ประเทศไทย : การมุ่งสู่กลยุทธ์ในการพัฒนาที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ รายงานเศรษฐกิจพื้นฐาน, พระนคร มิตรเจริญการพิมพ์, 2524.
- นิโคลัส เป็นเน็คต์. การศึกษาเพื่อการพัฒนาชนบทในประเทศไทย, "รักเมืองไทย โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย สมบัติ จันทรวงศ์ และ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ บรรณาธิการ, พระนคร ไทยวัฒนาพานิชย์, 2519.
- แฟงซ แองกอลโฟไซม อकिन รพีพัฒน์ และ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. คู่มือนักพัฒนา : วิธีทำงานกับเกษตรกร สถาบันไทยคดีศึกษาและโครงการส่งเสริมการเกษตรไทย-เยอรมัน, พระนคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- สุนทรী โคมิน และ สนิท สมัถการ. ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวิจัย รายงานการวิจัย, พระนคร : สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522
- สมพร เทพสิทธิ์า, การปลูกฝังค่านิยมในเยาวชนไทย คณะกรรมการส่งเสริมศีลธรรมและจิตใจ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พระนคร สมชายการพิมพ์, 2525.

ภาษาอังกฤษ

- Arrow, Kenneth J. "Public Values and Private Values," *Human Values in Economic Policy : A Symposium*. New York, N.Y. : New York University Press 1967.
- Benjamin Higgins, "A Critique of Boeke's Dualistic Theory," in Meier Gerald M. Boeke. J.H. *Economics and Economic Policy of Dual Societies*. New York, N.Y. : International Secretariat Institute of Pacific Relations, 1953.

- Hla Myint, *Economic Theory and the Underdeveloped Countries*. New York, N.Y. : Oxford University Press, 1971.
- Hunt, E.K. and Schwartz, Jesse G. (ed.) *A Critique of Economic Theory*. Harmondsworth, Middlesex : Penguin Book, 1972.
- Heilbroner, Robert L. and Ford Arthur M. *Is Economics Relevant? A Reader in Political Economics*. Pacific Palisades, Calif. : Goodyear Publishing Company, 1971
- Hutchison, T.W. *'Positive' Economics and Policy Objective*. London, George Allen & Unwin Ltd., 1964.
- Lutz, Mark A. and Lutz Kenneth. *The Challenge of Humanistic Economics* Menlo Park, Calif : Benjamin/Cummings Publishing Company, Inc., 1979.
- Meier, Gerald M. *Leading Issues in Economic Development*. New York, N.Y. : Oxford University Press, 3rd edition, 1976.
- Salvatore, Dominick, and Dowling, Edward. *Development Economics* New York, N.Y. McGraw-Hill Book Company, Inc., 1977.
- Todaro Michael P. *Economics for Developing World*. London : Longman Group Limited, 1977.
-